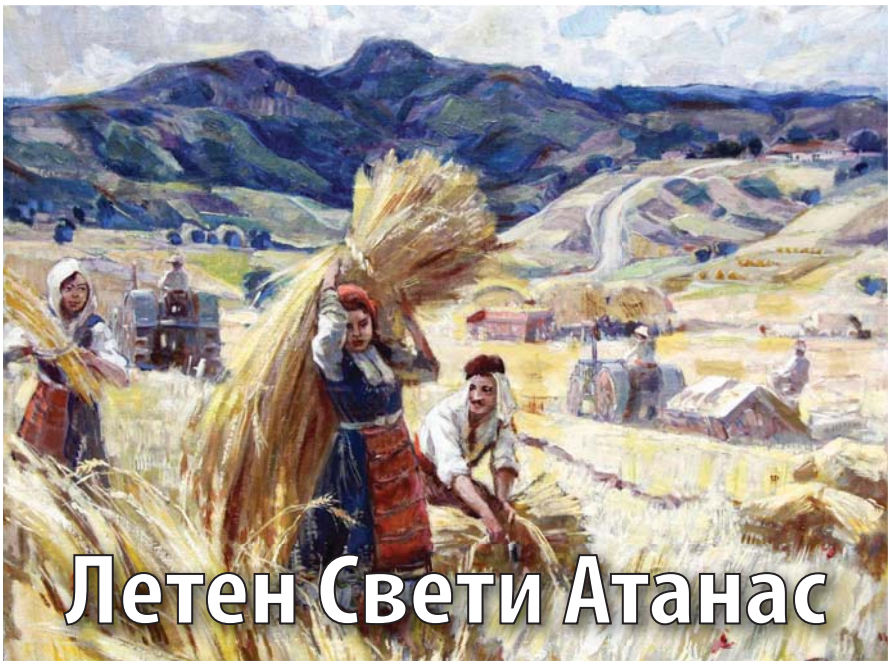

Летен Свети Атанас

На 5 юли, българският народен календар отбелязва денят Летен Св. Атанас. Летният Атанасовден, който българите наричат „сред лято“ или „жетвар“, е в чест на Св. Атанасий Атонски, роден в гр. Трапезунд и живял през X век. Отдал се на християнската вяра, Атанасий отива в Света гора и там заживява аскетичен живот до края на дните си. И до днес един от Светогорските манастири носи неговото име.

Според народното поверие, в деня на своя летен празник Св. Атанас, по подобие на своите летни „братя“ Тодор и Иван, „облича зимен кожух и поема пътя към Бога, за да донесе студовете и ледовете“. Във високите планински райони, където житата узряват по-късно, с Атанасовден се слага началото на жътвата. То е съпроводено със специални обредни магически действия. Обикновено пръв зажънва човек „с лека ръка“ или най-възрастният и опитен жътвар. Първите два–три класа се хвърлят напред с благословията: „Бог напред, ние след него!“. Често жътварите опасват около кръста си отрязаните житни класове, за да нямат болки при навеждане и жънене. Първият сноп се връзва с червен конец и ритуално се изправя с думите: „Хайде, таз година те вдигам, ама догодина хич да не мога да те изправя!“. Върху него се постила чиста кърпа, върху която чорбаджийката на нивата поставя пари – дар на жътварите за първия сноп. Когато по време на жътвата те намерят „царя“ или „майката на нивата“ (двойни житни класове), запазват ги до края на работата. Тогава ги сплитат на плитка с червени конци и ги украсяват със скилидки чесън и сребърни монети. Тази плитка българите наричат „Богова брада“, „брада на нивата“, „нивнина“ или „коса“. Брадата се сплита от девойка с живи родители и се запазва до следващата година. Нейните зърна се смесват със семената за посев, за да бъде реколтата богата. В южните райони на България „брадата“ се оставя сред нивата, „за да остане там берекетът“.

В Тракия летният Атанасовден и денят след него, познат като „Света Черна“, „Баба Черна“, „Черняй“ или „Черен ден“, се характеризират с пообособени обреди. Основен момент в тях е жертвоприношението на черна кокошка, която домакинята коли на домашния праг. Жертвената птица се готви с ориз и се раздава из махалата с думите: „Вземи си за Свети Атанас и за Баба Черна, че да ни пазят от болести!“. Според поверието Баба Черна се крие по подобие на чумата във вълната. Ако жените работят на нейния празник, децата им ще заболеят от „черната болест“ и „Света Черна ще почерни къщата им“. Перата от жертвената кокошка се запазват и с тях бабите кадят болни и урочасани деца.

В Средните Родопи и Странджа на летния Атанасовден се колят общоселски курбани и се нареждат богати трапези. Жените раздават пресни погачи за дъжд и берекет. В Асеновградско мъжете обикалят селското землище с кожата на закланото обредно животно – най-често коч или вол, за да бъдат предпазени посевите и градините от градушка и поройни дъждове. В Западните български краища летният Св. Атанас се почита като патрон на орачите, а в Източна България на този ден на места се изпълняват обичаите против суша „Пеперуда“ и „Герман“.

На 8 юли, тачим денят на Свети Прокопий. За част от българите Великомъченик Прокопий, който след жестоки мъчения бил посечен от император Диоклетиан през 303 г., е покровител на пчеларите. Затова те го наричат „Прокопи пчелар“. Още в ранно утро жените на пчеларите замесват тесто и изпичат два обредни хляба „боговица“ и „светец“. Преди да е изгряло слънцето, те носят хлябовете при пчелните кошери, прекадяват ги с тамян и ги намазват отгоре с мед. По същото време мъжете прекадяват всеки кошер поотделно и вземат по малко мед. После всички отиват на тържествена църковна служба. След литургията жените раздават хляба помежду си, за да се роят пчелите и да дават много мед. В черквата оставят паничка с мед, която на следващия ден връщат у дома си. Вярва се, че този мед е необикновено лековит. С него мажат болните от заушки, шарка или ужилвания. В миналото, в отделни селища в района на гр. Лом се устройвал общоселски курбан на пчеларите. До самия оброк на светеца стопаните колели овен и подреждали богата трапеза с медни пити и погачи. В Югоизточна Тракия като покровителка на пчеларите се почита Св. Богородица.

В Странджа и Източните Родопи празникът се нарича „Прукоп“. В резултат на народната етимология на името на светеца, възниква поверието, че който работи на този ден, „няма да прокопса“. В Тетевенския Балкан, където има много каменни оброчни кръстове, посветени на родовия покровител, Св. Прокоп се тачи от съответния род за здраве и благополучие. На оброчището на светеца жените палят свещи и поставят цветя, за да е дъждовна и плодовита годината. ◆